

ECONOMIA ORAȘULUI TG.-MUREȘ ÎN ANII 1944-1948

STUDIU DE CAZ FABRICA DE MOBILĂ ARDELEANĂ „SZÉKELY & RÉTI”

Vasile Sandor

Evoluția firmei „Székely și Réti” prezintă un interes particular. Înființată într-o zonă marginală a Austro-Ungariei, cu o piață inițială limitată, a trecut prin transformările impuse de dezmembrarea Imperiului și formarea României Mari, s-a dezvoltat cu succes în noile condiții, supraviețuind Marii Crize, transferându-se și devenind o firmă de primă mărime în București, pentru a părăsi Capitala, restabilindu-se la Tg.-Mureș după al doilea Dictat de la Viena, adaptându-se și devenind o societate de succes în condițiile specifice, ale economiei Ungariei din prima parte a anilor '40.

A surmontat dificultățile majore determinate de incendiul din ianuarie 1942, care a distrus o mare parte a fabricii, îndepărtarea principalilor acționari și deportarea a doi dintre ei în lagărele naziste, distrugerea fabricii de paneluri și furnire de către armata germană în retragere în septembrie 1944.

A revenit în peisajul economic din România în toamna anului 1944, trecând prin criza economică gravă consecutivă celui de-al Doilea Război Mondial, acomodându-se într-o realitate controlată de Comisia Aliată de Control, mai exact de componenta ei sovietică, devenită unul dintre clienții importanți ai firmei. Treptat, evoluția istorică devenind de domeniul evidenței, în sensul impunerii unui sistem de tip sovietic, centralizat și totalitar, producția firmei a fost adresată în principal instituțiilor statului. Unul dintre proprietarii și principalii acționari ai firmei, Dr. Réti György, a ajuns chiar într-o funcție înaltă în întreprinderea de stat pentru exportul de mobilă „Mobilexport”.

În anii 1945-1948, preocupările în plan economic atât la nivelul țării cât și al județului Mureș, au fost înlăturarea distrugerilor provocate de armatele germană și maghiară în retragere și de armata sovietică în ofensivă, precum și redresarea economică, întreprinderea măsurilor de trecere la economia centralizată, cu introducerea programelor de producție pe 6 luni. La acestea trebuie adăugate consecințele ocupației militare sovietice și consecințele Tratatului de pace din 1947 și efectele secetei - și foametei -, din 1946-1947.

Începând cu 1946 a fost pus în aplicare „Planul trienal de industrializare a

judeţului Mureş” pentru 11 ramuri industriale, dintre care, pe primul loc, era industria lemnului. Aceasta cuprindea 10.000 de lucrători care prelucrau lemn în valoare de 35 de miliarde de lei şi produceau un profit de 6,5 miliarde de lei.

Planul cuprindea măsuri de genul înzestrării cu maşini moderne a întreprinderilor apte de producţie, reconstruirea fabricilor distruse de război, modernizarea şi funcţionarea raţională a fabricilor de panel, furnir, parchet, înfiinţarea de mici întreprinderi forestiere cu scopul de a furniza material de construcţie mai ales pentru mediul rural.

Evoluţia capitalului firmei „Székely şi Réti” în perioada 1944-1948¹

Nr. crt.	Capitalul în lei	Valoarea unei acţiuni în lei	Anul
1	120.000 de pengő = 3.240.000 de lei (1 pengő = 27 de lei)	24 de pengő = 658 de lei (1 pengő = 25,75 de lei)	1944
2	20.000.000	4.000	Sept. 1945
3	60.000.000	12.500	Dec. 1945
4	85.000.000	17.000	Dec. 1945
5	150.000.000	30.000	Iun. 1946
6	1.000.000.000	200.000	Apr. 1947
7	5.999.622	1.999,99	Dec. 1947
8	6.000.000	1.200	Apr. 1948

Legea nr. 119 din 11 iunie 1948

O problemă greu surmontabilă s-a dovedit a fi procurarea capitalului rulant. Băncile preferau, în condiţiile crizei, să acorde împrumuturi pe termen scurt, cu dobândă mare, prin urmare întreprinzătorii erau obligaţi să conteze în principal pe fonduri proprii. Consecinţele au fost previzibile: blocarea activităţii pentru întreprinderi sau ramuri întregi, uzarea excesivă a utilajelor şi randament redus al acestora, dificultatea sau chiar imposibilitatea aprovizionării cu materii prime şi materiale, dificultăţi în plata salariilor, întârzierile de 2-3 luni devenind curente, dificultăţi în aprovizionarea cu bunuri strict necesare a muncitorilor prin economate, cu preţuri maxime - existau şi magazine private care vindeau la preţuri mai mari -, la care se adăuga o cerere redusă de produse din partea populaţiei şi o cerere scăzută la export.

La lipsa capitalului rulant trebuie adăugate obligaţiile derivând din prevederile Tratatului de pace din 1947 la preţuri maxime, în timp ce cheltuielile de producţie

¹ Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Mureş (A.N.D.J.M.), Fond „Székely şi Réti”. Dosar nr. 28, Dosar nr. 30; Fond C.C.I., Dosar nr. 282 „Székely şi Réti”.

şi cu salariile erau mai mari, dezavantajarea unor întreprinderi de către Oficiile Industriale prin nealocarea de materii prime, întreprinderi care au fost obligate să facă disponibilizări, birocratizarea iraţională, lipsa mijloacelor de transport pe calea ferată².

După eliberarea Ardealului de nord, a avut loc plecarea din oraş a membrilor Consiliului de Administraţie şi cenzorilor din timpul administraţiei horthyste - Dr. Biró István, Hajos Károly, Jeddy Sándor, Gocsman József, Dr. Ziegler László, Vigh István -, odată cu retragerea armatelor germano-horthyste, fiind consideraţi demisionari.

Székely József, Réti Tibor, întors de la Bucureşti, unde a fost refugiat în perioada prigoanei antievreieşti - o posibilă strategie pentru recuperarea firmei într-o situaţie ulterioară favorabilă - şi Hornyák Béla au fost aleşi membri în Consiliul de Administraţie, pe lângă Székely Irma şi Kiss László.

Membrii Consiliului de Administraţie al firmei „Székely şi Réti” în perioada 1944-1948³

Nr. crt.	Membrii Consiliului de Administraţie	Perioada
1	Székely Irma	1944-1948
2	Réti Tibor	1944-1948
3	Kiss László	1944
4	Hornyák Béla	1944-1948
5	Szerény István	1948 (aprilie-iunie)
6	Grünwald Miksa	1948 (aprilie-iunie)
7	Veress Károly	1948 (aprilie-iunie)

Székely József şi Réti Tibor au fost aleşi directori tehnici şi administratori delegaţi, având dreptul de a semna individual firma. Kopacz Lukács, expert contabil, şi Köllő Olga (până atunci procuristă) au fost aleşi cenzori⁴.

Ulterior, la 29 septembrie 1945, componenţa s-a schimbat.

Membrii Comitetului de cenzori al firmei „Székely şi Réti” în perioada 1944-1948⁵

Nr. crt.	Membrii comitetului de cenzori	Perioada
1	Dr. Metz István	1944-1948

² Bartos Zoltán, „Naţionalizarea în judeţul Mureş”, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, pp. 42-46.

³ A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 28, Dosar nr. 30; Fond Camera de Comerţ şi Industrie, Dosar nr. 282 „Székely şi Réti”.

⁴ A.N.D.J.M., Fond C.C.I., Dosar nr. 282-„Székely şi Réti”, filele 142-144.

⁵ A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 28, Dosar nr. 30; Fond C.C.I., Dosar nr. 282 „Székely şi Réti”.

2	Köllő Olga	1944-1945
3	Csath József	1945-1948
4	Kopacz Lukács	1945-1948
5	Gocsman József - supleant	1945-1948
6	Dr. Rusu Constantin	1945-1948
7	Czitrom Sándor	1945-1948
8	Vigh Lajos	1948
9	Kurjak János	1948
10	Réti Ernő	1948
11	Nemere Albert - supleant	1948
12	Schmiedigen Magdolna - supleant	1948

Obiectul de activitate a fost (re)stabilit la fabricarea și vânzarea en gros și en détail a obiectelor în legătură cu industria lemnului și aranjarea locuințelor, cumpărarea și vânzarea de imobile, orice întreprindere de construcții, achiziționarea de părți sociale ale altor întreprinderi, participarea la constituirea de societăți noi cu aport în natură sau numerar, valabil până în 1948.

Tabloul sintetic al situației firmei în cursul anului 1944 a fost prezentat de Réti Tibor la 14 iulie 1945:

În urma intrării trupelor naziste în Tg.-Mureş (după 19 martie 1944), existența întreprinderii a fost periclitată datorită jafului sistematic efectuat de germani și prin dispozițiile rasiale care au avut ca scop desființarea firmei. Pentru apărarea întreprinderii, conducerea firmei a hotărât închirierea unităților de producție ale „Székely și Réti” firmei „Forestiera Lomas” S.A., în mai 1944, cu câteva zile înainte de deportarea Dr. Réti György și de arestarea de către Gestapo a directorului administrativ Székely József, ambii evrei. Prin închiriere s-a împiedicat devastarea întreprinderii. Fabricile au funcționat astfel până în august 1944, când conducerea firmei „Forestiera Lomas” S.A. s-a retras odată cu populația civilă evacuată. Întreprinderea a rămas sub controlul personalului, fidel și încercat al „Székely și Réti”, care a păstrat o parte din averea firmei. Trupele germane în retragere au incendiat fabrica de paneele, care a ars complet.

Câteva luni mai târziu, la 23 ianuarie 1946, „Székely și Réti” s-a adresat Camerei de Comerț și Industrie anunțând incendierea fabricii de paneele și furnir de către nemți, „până la fund”.

Daunele produse în clădiri, mașini și marfă în zilele de 23-24 septembrie 1944 au fost de:

- 49.020.000 de lei, la valoarea din 16 iunie 1945, respectiv de 98.040.000 de lei

la 23 ianuarie 1946

- 67.609.080 de lei la valoarea din 16 iunie 1945, respectiv de 135.218.160 de lei la 23 ianuarie 1946
- 60.140.000 de lei, la valoarea din 16 iunie 1945, respectiv de 120.280.000 de lei la 23 ianuarie 1946

Totalul a fost de 176.769.080 de lei la 16 iunie 1945, respectiv de 353.538.160 de lei la 23 ianuarie 1945

Constatarea a aparţinut Chesturii Poliţiei, prin procesul verbal redactat la faţa locului la 16 iunie 1945, în baza delegaţiei nr. 1.544/11 iunie 1945 a Biroului Judiciar al Chesturii Poliţiei din Tg.-Mureş, la solicitarea nr. 1.544/1945 a firmei „Székely și Réti”⁶.

În urma eliberării oraşului Tg.-Mureş de către armatele româno-ruse, Réti Tibor s-a întors de la Bucureşti și a intrat în conducerea firmei, căutând debușuri la Bucureşti, asigurându-i finanţarea prin lucrări contractate cu Misiunea Aliată de Control și cu Legația U.R.S.S. din Bucureşti. După pagubele de război, firma a fost menţinută numai printr-o sforțare extraordinară atât din partea conducerii cât și a funcționarilor și lucrătorilor⁷.

Accionarii firmei „Székely și Réti” în perioada 1944-1948⁸

Nr. crt.	Actionarii	Nr. actiuni	Perioada
1	Székely Irma	2.000	1944-
2	Székely József	500	1944-1945
3	Réti Ernő	1.480	1945
		1.280	1947
		1.480	1947-1948
4	Réti Agnes n. Kiss	1.200	1944-1945
		700	1945
		600	1945
		700	1947-1948
5	Réti Tibor	1.300	1944-1945
		400	1945
		100	1945-1948

6 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 29, fila 626.

7 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 30, fila 232.

8 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 28, Dosar nr. 30, Fond Camera de Comerț și Industrie (C.C.I.), Dosar nr. 282 „Székely și Réti”.

6	Dr. Réti György	300	1945-1947
		500	1947
		300	1947-1948
7	Székely Bálint (prin Székely Irma)	250	1947-1948
8	Székely Zsuzsanna (prin Székely Irma)	250	1947-1948
9	Hornvák Béla	10	1945-1948
10	Köllő Olga	10	1945-1948

Tabloul sintetic al situaţiei firmei în cursul anului 1944 a fost prezentat de Réti Tibor la 14 iulie 1945.

Pentru reluarea cât mai grabnică a producţiei, la 5 mai 1945 a fost decisă contractarea unui împrumut de 60-80.000.000 de lei de la C.E.C.⁹. Era de dorit şi încheierea de convenţii pentru introducerea de capital străin, fiind autorizat Réti Tibor, în calitate de administrator unic, cu realizarea demersurilor necesare¹⁰.

Împrumuturi contractate de firma „Székely şi Réti” în perioada 1944-1948¹¹

Nr. crt.	Împrumutul în lei	Instituţia de credit	Anul
1	60.000.000	Casa Naţională de Cecuri Poştale Bucureşti	1945
2	250.000.000	Casa de Economii şi Cecuri Poştale Bucureşti	1946
3	150.000.000	Institutul Naţional de Credit Industrial Bucureşti	1946
4	60.000.000	Casa de Finanţare şi Amortizare (C.A.F.A.)	1946
5	250.000.000	Casa Naţională de Cecuri Poştale Bucureşti	1947
6	1.000.000.000	Casa Naţională de Economii şi Cecuri Poştale	1947
7	50.000.000	Casa de Finanţare şi Amortizare (C.A.F.A.)	1947
8	1.500.000.000	Societatea Naţională de Credit Industrial Bucureşti	1947
9	2.000.000.000	Casa de Finanţare şi Amortizare (C.A.F.A.)	1947
10	10.000.000.000	Casa de Economii şi Cecuri Poştale	1947

Pentru a se putea descurca într-o asemenea situaţie, „Székely şi Réti” a fost

9 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, filele 161-164.

10 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 159.

11 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, filele 115-116, 92-93, 90, 89, 219, 84, 75, 73, 72, 71.

obligată să acceseze în mod repetat credite, la intervale foarte scurte și în cuantumuri, chiar având în vedere inflația galopantă, din ce în ce mai mari. Pentru aceasta, Adunările Generale din anii 1945-1947 au decis să acorde câtorva conducători și funcționari ai firmei mandat practic nelimitat pentru a putea negocia, semna contracte și încasa banii împrumutați - Dr. Réti György, domiciliat în București, din 1948 activând ca inspector în întreprinderea „Exportlemn” din București, Réti Ernő domiciliat tot în București, funcționarul Elly Rosenbaum (Eliade Roșianu) tot din București, Székely Irma din Tg.-Mureș.

Deși existau deja indicii îngrijorătoare - ocupația sovietică, instalarea guvernului Dr. Petru Groza controlat de comuniști, reforma agrară, în maniera în care a fost făcută, etc. -, spectrul instaurării totalitarismului părea să nu-i alarmeze încă pe conducătorii firmei „Székely și Réti”.

Consiliul de Administrație, în ședința lui din 8 septembrie 1945 decide reintegrarea Dr. Réti György, revenit din deportare, în toate drepturile, și înregistrarea în calitatea de director tehnic, cu un salariu de 100.000 de lei lunar.

Dr. Réti György a propus ca neapărat necesară pentru terminarea fabricii de panee și acoperirea necesarului de capital rulant pentru fabricarea de panee, înființarea unei noi firme, la care „Székely și Réti” să participe cu mașinile și instalațiile arse și în curs de reparare ale fostei fabrici de panee. A fost autorizat să încheie o convenție referitoare la modalitatea de predare a aportului și referitor la livrările de mărfuri între cele două firme. Noua firmă a fost constituită la sfârșitul anului 1945 și a început să producă după 30 martie 1946.

Conducerea a fost asigurată de Réti Tibor, membru C.A. și administrator delegat, Székely Irma, membru C.A., Hornyák Béla membru C.A., Dr. Réti György director tehnic și administrator delegat, Dr. Metz István, Kopacz Lukács, Csath József cenzori¹².

Evoluția profitului firmei, raportat la cuantumul capitalului social, în anii 1945-1948 a fost¹³:

¹² A.N.D.J.M., Fond C.C.I., Dosar nr. 282-Firma „Székely și Réti”, filele 131-132.

¹³ A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 28, Dosar nr. 30; Fond C.C.I., Dosar nr. 282 „Székely și Réti”.

Nr. crt.	Anul	Profitul	Capitalul social
1	1945	-950.366 de lei	3.240.000 de lei
2			20.000.000 de lei
3			85.000.000 de lei
4			150.000.000 de lei
5	1946	42.843.704 de lei	1.000.000.000 de lei
6	1947	-637.568,93 de lei	5.999.622 de lei
7	1948	-	6.000.000 de lei

Firma a fost reînregistrată prin cererea de înmatriculare nr. 399/25.02.1946, cu brevetul nr. 296 din 6 ianuarie 1946, pe durată nelimitată. Obiectul de activitate consta în fabricarea și vânzarea en gros și en détail a obiectelor în legătură cu industria lemnului și aranjarea locuințelor.

Pentru această formalitate a fost necesar un extras după firmă - înregistrare din Registrul Comerțului -, de la Camera de Comerț și Industrie, de unde să rezulte înmatricularea anterioară, respectiv cu nr. 33/1931.

Și membrii conducerii firmei au avut nevoie de legitimare, în baza Decretului-lege nr. 261/4 aprilie 1945 și a Regulamentului pentru reglementarea cetățeniei locuitorilor din Ardealul de nord, publicat în Monitorul Oficial nr. 182/13 august 1945.

În acest scop, Réti Tibor a solicitat Primăriei și a obținut, cu nr. 887/1946, o copie de certificat oficios din care rezultă că era înscris în registrul cetățenilor români, cu scopul de a-i servi ca legitimație.

Pe de altă parte, firma era abilitată să elibereze, în calitate de certificate profesionale, dovezi care să compenseze lipsa documentelor școlare și profesionale originale. Pierderea invocată a documentelor - dacă a fost reală -, s-ar fi putut datora devastării arhivelor întreprinderii, poate și a locuințelor membrilor evrei ai conducerii firmei de către autoritățile horthyste în retragere în septembrie 1944.

„Székely și Réti” eliberează la 14 ianuarie 1946 un certificat care atesta că Réti Tibor a lucrat la firmă mai mult de 10 ani în calitate de procurist, director și administrator delegat, pentru a-i servi la înlocuirea certificatului de practică.

La 15 ianuarie 1946 „Székely și Réti” eliberează un nou certificat, din care rezulta că Réti Tibor a urmat Liceul Reformat din Tg.-Mureș, cu bacalaureat în 1928, pentru a-i servi la înlocuirea certificatului de studii, aflat la București.

Un alt angajat al firmei și membru al conducerii, Hornyák Béla, obține, cu nr.

20.309/1946, de la Primărie un certificat similar celui menţionat al lui Réti Tibor.

Obţine, de asemenea, un certificat de la Biroul de cazier şi identificare de pe lângă Parchetul Tribunalului Mureş, cu nr. 791/21 ianuarie 1946, din care rezulta că persoana nu avea cazier şi nu a avut pedepse privative de libertate, că nu s-a pronunţat împotriva lui vreo hotărâre de interdicţie sau incapacitate şi nu a fost declarat falit, pentru a-i servi la înscrierea în firma „Székely şi Réti”.

Székely Irma a obţinut, de la Biroul de cazier şi identificare de pe lângă Parchetul Tribunalului Mureş, certificatul cu nr. 495/15 ianuarie 1946, pentru preschimbarea brevetului de exercitare a comerţului.

În baza Decretului-lege menţionat şi Regulamentului pentru reglementarea cetăţeniei locuitorilor din Ardealul de nord, Székely Irma a obţinut de la Primăria Tg.-Mureş certificatul care să-i servească drept legitimaţie.

De la „Székely şi Réti” primeşte, ca şi ceilalţi conducători, la 15 ianuarie 1946, dovada că a urmat Şcoala Superioară de Comerţ, pentru înlocuirea certificatului de studii, care a fost pierdut.

Tot de la „Székely şi Réti” a primit certificatul din care rezulta că a lucrat în firmă mai mult de 3 ani, în calitate de contabil, director şi administrator delegat, pentru a-i servi la înlocuirea certificatului de practică¹⁴.

În şedinţa Consiliului de Administraţie din 10 aprilie 1946, Réti Tibor a prezentat activitatea din 1945 ca fiind desfăşurat într-o luptă continuă pentru reconstruirea şi menţinerea întreprinderii. Din raportul său reiese că rezultatele nefavorabile ale firmei pe anul 1945 s-au datorat dificultăţilor în procurarea materiilor prime şi materiilor tehnice, dificultăţilor enorme de transport, stării de uzură a instalaţiilor şi maşinilor, care, pentru moment, nu puteau fi schimbate, creşterii cheltuielilor de producţie pe fondul fixării (maximalizării), considerată artificială, a preţurilor. Toate acestea au îngreunat sarcinile firmei de a „ridica rolul producţiei”. În consecinţa acţiunii tuturor acestor factori, nu s-a putut asigura mersul normal al producţiei.

Menţinerea întreprinderii a fost posibilă numai prin contractări de credite şi aporturi de capitaluri străine (fără a se preciza originea acestora). Randamentul a fost inexistent şi în 1945, an care s-a terminat cu pierderi. Prin eforturi comune ale conducerii, funcţionarilor şi lucrătorilor s-a reuşit menţinerea întreprinderii în contra

14 A.N.D.J.M., Fond C.C.I., Dosar nr. 282-Firma „Székely şi Réti”, filele 155-169.

tuturor dificultăţilor.

Capitalul social s-a mărit succesiv prin reevaluare, de la 3.240.000 de lei la 85.000.000 de lei. Au fost contractate credite de 60.000.000 de lei de la Casa Naţională de Cecuri Poştale, fără care nu s-ar fi putut face faţă dificultăţilor.

Bilanţul şi contul de profit-pierderi pe 1945 au fost prezentate, conform statutelor, în Adunarea Generală ordinară din 26 aprilie 1946.

Bilanţul pe 1945 arată o pierdere de 950.366 de lei. Cauzele rezultatelor negative, așa cum au fost prezentate în raportul Consiliului de Administraţie, au constat într-un complex de împrejurări având sursa în războiul mondial:

- Dificultăţi în procurare a materiilor prime.
- Dificultăţi în transport.
- Starea uzată a maşinilor şi instalaţiilor care, în acele împrejurări, nu puteau fi înlocuite.
- Creşteri ale cheltuielilor de producţie în condiţiile în care preţurile au fost fixate artificial.

Adunarea Generală a stabilit onorariile, în sarcina contului pe 1946, de 900.000 de lei pentru Consiliul de Administraţie şi 300.000 de lei pentru Comitetul de Cenzori.

Au fost aleşi cenzorii Dr. Metz István, Csath József, Kopacz Lukács şi supleanţii Gocsman József, Dr. Constantin Rusu, Czitrom Sándor¹⁵.

Statutele firmei, votate în cadru şedinţei Adunării Generale extraordinare din 18 iunie 1946, cuprindeau acelaşi obiect de activitate ca şi cele din 1931, respectiv fabricarea şi confecţionarea de mobile, manual şi cu maşina, vânzarea, cumpărarea şi producerea materialelor necesare pentru aceasta en gros şi en détail, achiziţionarea de mobile şi alte obiecte de aranjament de locuinţe, vânzarea produselor en gros şi en détail precum şi a fabricaţiunilor, în final producerea lemnăriei pentru construcţii.

Conform statutelor, Adunarea Generală putea lua hotărâri valide de către un număr de acţionari cu 4/5 din capitalul social al firmei în prima şedinţă, şi putea decide cu majoritate de voturi. În cazul în care prima şedinţă nu întrunea condiţiile

¹⁵ A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, filele 115-116.

de desfăşurare, următoarea urma să aibă loc după 15 zile, deciziile urmând a fi luate indiferent de numărul participanţilor.

Convocarea Adunării trebuia făcută prin anunţarea în Monitorul Oficial cu 15 zile înainte, anunţându-se locul, data, ordinea de zi, locul şi data depunerii acţiunilor.

Acţionarii puteau, în totalitatea lor, deci fără nici o opoziţie (excepţie), să ţină Adunarea Generală fără a fi obligaţi să respecte vreo formalitate din cele menţionate.

Acţiunile participanţilor trebuia să fie depuse cu cel puţin 5 zile înainte la locul de ţinere a adunării.

Adunarea Generală extraordinară putea fi convocată la solicitarea acţionarilor reprezentând 1/10 din capitalul social, cu indicarea cauzei şi scopului. În cazul în care Consiliul de Administraţie nu satisfăcea cererea, convocarea putea fi făcută în 8 zile de tribunalul din unitatea administrativă respectivă.

Consiliul de Administraţie era compus din 1-3 membri aleşi pe 2 ani. Delibera în prezenţa majorităţii membrilor, decizând cu majoritate de voturi. Era abilitat să angajeze valabil firma (în raport cu orice autoritate) şi să acorde procuri funcţionarilor firmei.

Comitetul de cenzori era compus din 3 membri şi 3 supleanţi, aleşi pe 1 an. Delibera valabil în situaţia în care erau toţi membrii anunţaţi, şi majoritatea erau prezenţi.

Din profitul firmei, 50% se distribuia acţionarilor ca dividende¹⁶.

În cadrul aceleiaşi Adunări Generale, la propunerea Dr. Réti György, care reitera propunerea din şedinţa Consiliului de Administraţie din 10 iunie 1946, capitalul social a fost majorat de la 85.000.000 la 150.000.000 de lei prin reevaluarea instalaţiilor mobile, urmând a se proceda la modificarea bilanţului de la 31 decembrie 1945 respectiv 5.000 de acţiuni a câte 30.000 de lei (pentru diferenţa de 65.000.000 de lei, firma trebuia să plătească un impozit proporţional de 1.366.400 de lei)¹⁷.

Adunarea Generală extraordinară din 21 iunie 1946, la propunerea aceluiaşi Dr. Réti György, a decis majorarea creditului de la Casa Naţională de Economii şi Cecuri Poştale la 250.000.000 de lei, fiind delegat Réti Tibor cu îndeplinirea formalităţilor, inclusiv garantarea la C.E.C. a unei ipoteci asupra imobilelor fabricii din Tg.-Mureş,

16 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, filele 87-88, 107-110.

17 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, filele 94-95.

Piaţa Victoriei (Albina) nr. 23, precum şi gaj pe maşini, instalaţii, precum şi materiale în valoare de 45.000.000 de lei.

În situaţia în care nu ar fi putut să-şi îndeplinească însărcinarea, urma să fie delegat Réti Ernő¹⁸.

Prin Încheierea Judecătoriei Mixte Tg.-Mureş cu nr. 2.172/29 iunie 1946 s-a stabilit dreptul de întabulare în favoarea băncii a imobilelor ipotecate pentru împrumutul de 190.000.000 de lei de la Casa Naţională de Cecuri Poştale (nu există, în dosarul firmei, documente care să furnizeze detalii privind acel împrumut), cu dobândă anuală de 9% plus 3.000.000 de lei cheltuieli, şi s-a confirmat achitarea impozitului proporţional de 3.807.800 de lei la Administraţia Financiară Bucureşti¹⁹.

Firma s-a confruntat, în primii ani postbelici, şi cu problema concentrării rezerviştilor, riscând să rămână fără o parte a forţei de muncă bine calificate, cu consecinţe directe şi serioase asupra capacităţii de reorganizare şi relansare.

În condiţiile menţinerii trupelor concentrate la finalul celui de-al Doilea Război Mondial, de la Marele Stat Major al Armatei Române, Secţia I, Biroul 3 Mobilizare a fost trimis firmelor, inclusiv „Székely şi Réti” Fabrica de Mobile Ardeleana S.A., tabelul M.L. din 1945 privind personalul care făcea parte din elementele în rezervă ale Armatei şi a căror mobilizare pentru lucru era propusă.

Firma, în calitate de organ de mobilizare, a trimis un tabel conţinând numele unui număr de 12 persoane, rezervişti, a căror scutire de concentrare era solicitată²⁰:

Numele	Calitatea ca angajat	Locul concentrării	Unitatea militară	Gradul militar
Dr. Réti György	Director tehnic	Cercul Teritorial Bucureşti	Div. 2 Artilerie grea	Căpitan T.R.
Székely Károly	Conducător tehnic	Cercul Teritorial Mures	Div. 92 Infanterie	Fruntaş
Harasztli Emil	Funcţionar administrativ	Cercul Teritorial Timiş	Div. 35 Artilerie	Soldat
Dániel Mihály	Tâmplar	Cercul Teritorial Mureş	Div. 4 Artilerie călare	Caporal
Minor Gergely	Zidar	Cercul Teritorial Braşov	Div. 92 Infanterie	Soldat
Sztralka Károly	Lăcătuş	Cercul Teritorial Arad	Div. 23 Călăraşi	Caporal

18 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, filele 92-93.

19 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 99.

20 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, filele 1-3.

Tamás Tibor	Lucrător calificat	Neprecizat. (Menţionată o condamnare de către Tribunalul Covurlui cu recluziune de 6 ani. în 1923)	Neprecizată	Neprecizat
Berei János	Lucrător necalificat	Cercul Teritorial Mureş	Div. 4 Artilerie grea	Soldat
Butyurka János	Neprecizat	Cercul Teritorial Mureş	Artilerie	Soldat
Demény Sándor	Lucrător necalificat	Cercul Teritorial Sibiu	Infanterie	Soldat
Kovács József	Lucrător necalificat	Cercul Teritorial Bucureşti	Grup 4 A.C.A.	Neprecizat
Utrata György	Lucrător necalificat	Cercul Teritorial Mureş	Div. 82 Infanterie	Soldat

Solicitarea a fost susţinută de Ministerul Industriei şi Comerţului, Direcţia Mobilizării Industriale şi Comerciale, Serviciul Mobilizării Industriale, către Marele Stat Major, Secţia VII, prin adresa cu nr. 112.063/1 iulie 1946.

În urma raportului Inspectoratului Industrial Sibiu cu nr. 219/1946, privind cererea de scutire de concentrare-mobilizare a personalului întreprinderii „Panel-Furnir” S.A. din Tg.-Mureş, se aducea la cunoştinţă că firma executa comenzi pentru populaţia civilă şi instituţii de stat şi, prin urmare, se cerea scutirea de concentrare-mobilizare până la 1 octombrie 1946²¹.

Marele Stat Major, Secţia I, Biroul 3 Mobilizarea Armatei, prin adresa nr. 112.063/7 iulie 1946 către „Panel-Furnir” din Tg.-Mureş, str. Fabricii nr. 35, comunică, odată cu returnarea tabelor menţionate mai sus, că, nemaifăcându-se concentrări de persoane lăsate la vatră, nu mai este cazul de a se acorda scutiri. Adresa a fost semnată de şeful Secţiei I, col. M. Protopopescu şi şeful Biroului 3, lt.-col. P. Ivănescu.

Adunarea Generală extraordinară din 16 iulie 1946, precedată, ca de obicei, de şedinţa Consiliului de Administraţie, din 6 iulie, a decis, în condiţiile necesităţii crescute de capital datorită inflaţiei, angajarea a încă unui credit, de 150.000.000 de lei, pentru „Panel-Furnir” de la Institutul de Credit Industrial Bucureşti, cu garanţia achitării împrumutului de către „Székely şi Réti”, fiind împuternicit directorul tehnic Dr. Réti György să se ocupe, cu puteri depline, de formalităţi²².

21 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 12.

22 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 90.

Pe parcursul anului 1946, pe lângă situaţia economică aproape insurmontabilă, datorită inflaţiei galopante dar şi consecinţelor incendiului din septembrie 1944, firma s-a confruntat şi cu dificultăţi generate de noile realităţi politice. Una dintre acestea a fost înfiinţarea C.A.S.B.I.

În consecinţă, Ministerul Industriei şi Comerţului, prin Direcţia Generală a Controlului Capitalurilor şi Supravegherii unor societăţi - de remarcat exprimarea ambiguă „unor societăţi”, atât de specifică totalitarismului de sorginte sovietică -, a anunţat firma „Székely şi Réti” că, prin Decizia nr. 55.300 din 30 septembrie 1946, a fost numit administrator de supraveghere, în locul altui asemenea administrator, nenominalizat în document, domnul Dr. Octavian Musta.

Reacţia firmei a fost promptă şi energică.

Prin scrisoarea din 24 octombrie 1946, solicita anularea numirii Dr. Octavian Musta în locul altui administrator, care nu a existat niciodată, pentru că:

- Legea nr. 478/1944 cerea ca întreprinderile unde se numea un administrator de supraveghere, să fi avut la 22 august 1944 unul sau mai mulţi administratori supuşi unguri sau germani, sau să fi avut o atitudine politică favorabilă celor două state.
- Consideră o jignire personală numirea unui administrator, din punctul de vedere exprimat mai sus.
- Întreprinderea a aparţinut şi a fost condusă timp de 40 de ani de membrii familiilor Székely şi Réti. Situaţia lor era:
  - Székely József a fost ridicat de Gestapo, internat în ghetto (fosta fabrică de cărămidă a oraşului, în prezent parc industrial, lângă actualul amplasament al Universităţii „Dimitrie Cantemir” din Tg.-Mureş, n.a.) unde s-a îmbolnăvit, încetând apoi din viaţă (în 1945).
  - Székely Irma, văduva lui Székely József, cu 50% acţiuni la acea dată (de etnie maghiară, cetăţean maghiar la 22 august 1944, n.a.), administrator delegat al firmei, era una din fondatoarea Uniunii Femeilor Democrate din Tg.-Mureş, având cinstea să facă parte din Consiliul acesteia, care a primit în cursul săptămânii precedente aceluia demers pe prim-ministrul Dr. Petru Groza la Tg.-Mureş.

- Dr. Réti György, director general al întreprinderii, a fost deportat la Auschwitz, Buchenwald și Dachau, unde, după eliberare, a fost secretarul grupului român de eliberați politici și membru în Consiliul Interaliat al deținuților din Dachau. După întoarcerea acasă a găsit fabrica de mobile dezorganizată, iar fabrica de panee și furnire incendiată de armata germană în retragere și distrusă complet. Aceste întreprinderi au fost printre primele reconstruite, în fapt și nu pe hârtie, în Tg.-Mureş.
- Conducerea firmei își exprima convingerea că numirea a fost făcută în necunoștință de cele de mai sus, solicitând insistent scoaterea întreprinderii de sub prevederile legilor nr. 478/1944 și 405/1945, precum și anularea Deciziei nr. 55.300/1946.

Conform unei însemnări de mână, scrisoarea a fost predată unui domn Apostol (posibil liderul comunist Gheorghe Apostol, din conducerea Confederației Generale a Muncii), la 28 octombrie 1946.

Câteva săptămâni mai târziu, la 7 decembrie 1946, numirea Dr. Octavian Musta a fost anulată.

Adunarea Generală din 21 octombrie 1946, la propunerea lui Hornyák Béla, decide în unanimitate un credit de 60.000.000 de lei pentru economatul firmei - prin care erau aprovizionați lucrătorii -, garantat cu mobile și articole de economat, de la Casa de Finanțare și Amortizare (C.A.F.A.) din București, fiind delegat directorul tehnic Dr. Réti György cu puteri depline pentru garantarea la Casa de Finanțare și Amortizare. a gajului și gajului pe mașini, instalații și asupra materialelor existente în firmă. În cazul în care Dr. Réti György ar fi fost împiedicat (într-un mod neprecizat) de a îndeplini însărcinarea, a fost delegat și Réti Ernő, domiciliat și el în București, Bd. Lascăr Catargiu 22/a, urmând ca Dr. Réti György să facă procura respectivă²³.

Consecințele războiului mondial s-au făcut simțite pe multe planuri pentru „Székely și Réti”.

Una din aceste consecințe se regăsește în certificatul eliberat de Tribunalul Mureş, Secția II, cu nr. 17.124 din 4 noiembrie 1946, care afirmă că nu poate elibera o copie după procesul verbal de constituire a firmei, pentru că actul nu se găsește în

²³ A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 30, filele 89, 219.

arhiva firmelor şi nici în Dosarul nr. 495, fapt explicat prin probabilitatea rătăcirii sau distrugerii documentului în urma războiului mondial din 1940-1944, întrucât arhiva Tribunalului a fost devastată. Înfiinţarea firmei este certificată totuşi pe baza statutelor aprobate de Adunarea Generală de constituire din 12 iunie 1917²⁴.

În 1947, înainte de stabilizarea monetară din 15 august, dintr-o cauză referitoare la firma „Elek Ioan” de asemenea producătoare de mobile, aflăm date importante despre producţia fabricii „Székely şi Réti”:

Produsul	Nr. de ore/ produs	Nr. de bucăţi/ an	Preţul unitar în lei	Valoarea totală în lei
Birou tip special	76	550	9.535.420	5.244.481.000
Dormitor	288	120	35.126.434	4.215.172.080
Sufragerie	333	100	45.000.000	4.500.000.000
Scaun	12	2.000	1.083.082	2.166.164.000
Biblioteca	230	300	17.903.856	5.371.156.800
Total				21.496.973.880
Media preţurilor				4.299.394.776

Din medie se scădeau 10%, întrucât producţia nu se putea face 100%, rămânând rest de 3.869.455.299 de lei, care înmulţit cu coeficientul calculat de rentabilitate de 12%, dă 464.340.000 de lei²⁵.

Noul spirit, care a marcat următoarele decenii ale istoriei României, s-a insinuat treptat dar ferm în societatea românească.

Celula P.C.R. din fabrică a fost înfiinţată la 1 iunie 1945 având 6 membri, pentru ca la 27 iulie acelaşi an să aibă 23 de membri, din care 3 femei, 21 de maghiari şi 2 români.

Dintre preocupările celulei de partid, se pot reţine:

- Se preocupa nu numai de problemele fabricii dar şi de organizarea satelor. În acel moment se ocupa de organizarea a 2 comunităţi rurale şi se străduia să ţină legătura cu lucrătorii rurali.
- A fost format un fond de întraajutorare, în care fiecare membru depunea contravaloarea unei ore de lucru săptămânal.

24 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 86.

25 A.N.D.J.M., Fond „Elek Ioan”, Dosar nr. 1, fila 82.

- A manifestat preocupare pentru sport, sub supravegherea celulei de partid echipele de handbal şi baschet ajungând la rezultate frumoase.
- Grupa de propagandă a introdus gazeta de perete, pentru început numai în interiorul fabricii. Rezultatele erau încă în dezvoltare. Au fost scrise 27 de articole de către membrii celulei.
- Celula ţinea săptămânal prezentări de politică şi economie în fabrică, precum şi prelegeri de propagandă.
- Prin propagandă, care mergea bine, preluarea puterii în stat de către Partidul Comunist şi indicaţiile au fost atât de potrivite privind problemele actuale, încât foarte mulţi (angajaţi) s-au înscris în partid.
- Sindicatul ţinea şcoală de cadre în fiecare sâmbătă, pentru 38 de persoane.
- La a 2-a şcoală de cadre (alta decât cea menţionată la punctul anterior) au participat 4 persoane la cursul începător, 4 la cursul pentru avansaţi şi 3 persoane la cursul superior.
- Prin propriile forţe, celula rezolva toate solicitările muncitorilor.
- Din dispoziţia proprietarului fabricii s-a înfiinţat o bibliotecă, de care se ocupa tovarăşul Hajos, cu 470 de volume²⁶.

În anul 1946, celula de partid din fabrica „Székely şi Réti” încă nu se simţea bine.

Conform raportorului Magyari Ilona, din partea Comitetului Judeţean P.C.R., la şedinţa din 24 septembrie 1946 au participat 24 de membri din 40.

Ordinea de zi a cuprins:

- Rapoartele resoartelor.
- Momentul politic.
- Raportul de uzină.

Întrucât resoartele (departamentele) nu funcţionau - la 15 luni de la înfiinţarea celulei -, nu au avut ce raporta. Un singur tovarăş, Kacsó, a efectuat o deplasare (cu scop propagandistic, n.a.) într-un sat.

A fost exprimată, de către acelaşi Kacsó, opinia conform căreia, de când

---

26 A.N.D.J.M., Fond Comitetul Judeţean de Partid, Dosar nr. 221, filele 57, 61.

tovarăşul Minor era secretar politic, celula nu trăia, propunând ca Héricz Endre să revină la conducere.

Persoana care trebuia să expună momentul politic lipsea, prin urmare momentul politic nu s-a putut ţine.

În cadrul şedinţei resoartelor, conform aceleiaşi raportoare, singurul care ştia despre ce era vorba - Conferinţa de Pace de la Paris -, era secretarul politic dar foarte vag, nu era capabil să expună. Tovarăşul Vásárhelyi „a expus binişor dar a folosit un limbaj intelectual” - intelectualismul era una dintre devierile grave din punctul de vedere al P.C.R. -, şi toată lumea s-a plictisit.

Concluzia raportoarei era puţin încurajatoare: expunerile nu erau cele mai potrivite, pentru că „era imposibil ca din 4 oameni niciunul să nu mai ştie ce a auzit cu o zi înainte” (probabil o şedinţă pregătitoare la nivel de organizaţie P.C.R. pe oraş)²⁷.

La începutul anului 1947 deja noul spirit era temeinic infiltrat în societatea românească. Ca stimulatив şi ca paleativ pentru criza care afecta grav România s-au folosit chemările la întrecere pentru creşterea producţiei, între firme de acelaşi profil. Este de urmărit utilizarea „limbajului de lemn” impus, după model sovietic, de autorităţile comuniste în ascensiune.

„Székely şi Réti” a fost iniţiatoarea unei asemenea întreceri, nu din pornire proprie, conducătorii fiind suficient de experimentaţi să poată găsi şi altfel de remedii, dacă acestea ar fi existat, ci la solicitarea Consiliului Sindicatelor Unite Tg.-Mureş, Comisia pentru Producţie, din 31 ianuarie 1947.

La 4 februarie 1947, în prezenţa directorului Réti Tibor, a conducătorului Héricz Endre, a lui Grosz László şi Barabás József din partea Comisiei de specialitate pentru creşterea producţiei, a lui Nagy József din partea sindicatelor, a lui Kocsis János, Bogdanov Zoltán, Zajzon József, Páczai József din partea Comisiei Uzinale pentru Creşterea Producţiei are loc o şedinţă pentru pregătirea şi declanşarea acţiunii.

Pentru creşterea producţiei, s-a stabilit realizarea de către Comisia pentru Creşterea Producţiei, în termen de o săptămână, a unui plan, care să cuprindă toate lucrările pregătitoare. Comisia pentru Creşterea Producţiei şi Comisia Uzinală pentru Creşterea Producţiei s-au angajat să realizeze planul înainte de termen. Cele două comisii lansează o chemare către toate întreprinderile aparţinând industriei

27 A.N.D.J.M., Fond Comitetul Judeţean de Partid, Dosar nr. 225, fila 16.

lemnului din Tg.-Mureş, pentru realizarea de planuri asemănătoare, sub forma unui concurs. Planurile urmau să fie controlate de Comisiile de Producţie ale sindicatelor muncitorilor forestieri din fiecare unitate. Pentru realizarea planului, Direcţiunea urma să asigure materiile prime.

Comisia pentru Creşterea Producţiei din fabrică este obligată, la 2 săptămâni, să raporteze Comisiei de Producţie a Muncitorilor Forestieri despre stadiul realizării planului. Aceasta este, la rândul ei, obligată să raporteze stadiul realizării planului Comisiei de Producţie a Comisiei de Specialitate a Sindicatelor.

Pentru realizarea planului, Comisia Uzinală pentru Creşterea producţiei „va face totul” pentru creşterea disciplinei muncii.

Declanşarea concursului trebuia să fie făcută printr-o chemare la întrecere, la 30 ianuarie 1947, care avea următorul conţinut:

„Muncitori, muncitoare, tineri, tovarăşi! Ţara trece prin vremuri grele, trebuie începută lupta pentru a înfăptui echilibrul în viaţa economică; lupta trebuie câştigată, să învingem greutăţile. Clasa muncitoare este garanţia câştigării luptei. Unitatea şi conştiinţa noastră a dus la câştigarea alegerilor (din noiembrie 1946, n.a.).

Acum chemăm la luptă pe toată lumea, să învingem greutăţile. Munca unită va forma acele pături ale ţării, care cu putere hotărâtă vor face mersul sănătos al vieţii economice şi un viitor fericit pentru popor.

Prima condiţie a câştigării luptei noastre este creşterea producţiei. Belşugul pune bazele avântului economic şi aduce pentru toţi o viaţă mai bună.

Mărirea producţiei se poate atinge în fabrici numai prin tăria dată de munca avântată şi disciplină ardentă. Atunci când toţi muncitorii îşi fac munca nu prin constrângere ci conduşi de propria conştiinţă, îşi vor îndeplini obiectivul.

Comisia pentru Creşterea Producţiei a iniţiat o întrecere între fabrici. Scopul este creşterea producţiei prin întărirea disciplinei muncii, prin colaborarea muncitorilor, tehnicienilor şi a conducătorilor acestor fabrici.

Fabrica ce va avea producţia mai mare va fi decorată pe 1 Mai cu steagul Sindicatelor iar muncitorii fabricii decorate, cu ocazia zilei de 1 Mai, vor fi evidenţiaţi în public.

Muncitori, muncitoare ! Să începem lupta !

Clasa muncitoare conştiincioasă va duce lupta economică la victorie, pentru că

această victorie îi slujeşte interesele şi ridicarea nivelului de trai.

Semnat Comitetul Sindicatelor Unite, Comitetul de Creştere a Producţiei²⁸.

Din cele de mai sus rezultă limpede că, în ce privea conducerea întreprinderii, autoritatea patronilor şi a Consiliului de Administraţie era limitată în favoarea organizaţiilor sindicale şi a diverselor comisii controlate de muncitori.

În plus, a fost creat şi devenea important Comitetul de Fabrică, structură muncitorească a cărei semnătură devine obligatorie pe o serie de documente administrative ale întreprinderii.

Componenţa Comitetului din firma „Székely şi Réti”, în anul 1947, era:

- Kocsis János, tâmplar - preşedinte, membru P.C.R.
- Tamás József, tâmplar - secretar, membru P.C.R.
- Fülöp Lajos, muncitor - responsabil organizatoric, membru P.C.R.
- Kiss Gyula, tâmplar - responsabil cu problemele tineretului, membru P.C.R.
- Berekméri Sándor, tâmplar - responsabil cultural, membru P.C.R.
- Soţia lui Horváth István, lucrătoare - responsabilă cu problemele femeilor, membră P.C.R.
- Milca Carol, muncitor, responsabil sportiv, apolitic.
- Soţia lui Barabás Ferenc, muncitoare, membră, apolitică²⁹.

La 11 iunie 1947 celula de partid de la „Székely şi Réti” raporta conducerii sectorului „Teohari Georgescu” - unul din cele 3 sectoare în care era împărţit oraşul din punct de vedere al organizării de partid, celelate fiind „Gh. Gheorghiu-Dej” şi „Simó Géza” -, că:

- Fabrica („Székely şi Réti”, n.a.) înseamnă mult din punct de vedere politic, pentru că în fabrica de mobile lucrau muncitori bine formaţi din punct de vedere al meseriei, care însă, în multe cazuri se arată contradictorii cu ei înşişi. Ridicarea numărului membrilor de partid nu progresa pentru că şi tovarăşii de acolo erau încă neconvinşi. Ei înţelegeau disciplina în muncă, au făcut lucruri

²⁸ A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 23, fila 32.

²⁹ A.N.D.J.M., Fond Direcţia Regională a M.A.I., Regiunea Mureş Autonomă Maghiară. Dosar nr. 443, fila 23.

frumoase pe tărâmul ridicării producţiei dar aceasta datorită sistemului de acord în muncă. Maturitatea politică era slabă, (muncitorii, n.a.) înţelegeau greu greutăţile economice şi în multe cazuri manifestau cea neînţelegere pe faţă.

- Din punct de vedere economic avea o mare importanţă, pentru că producea materiale semifabricate - panee pentru o mare parte a industriei de mobile din ţară.
- Erau 125 de membri de sindicat (din 125 de angajaţi), 38 de membri de partid într-o celulă şi 4 grupe.
- Nu existau membri social-democraţi.
- Puterea era în mâna „partidului nostru”
- Manifestări reacţionare sau reprezentanţi făţişi ai reacţiunii nu existau³⁰.

În ce priveşte tipologia persoanelor ridicate în conducerea organizaţiei de sector „Simó Géza” a P.C.R., a multor organizaţii P.C.R. din acei ani de altfel, un caz exemplar este cel al lui László Gyula, responsabil cu resortul cadre, de profesie croitor, de naţionalitate maghiară, fără şcoală de partid, dar având o bogată muncă de partid în trecut:

- Simplu membru între 10 octombrie 1932-15 iulie 1934.
- Membru în comitetul de partid (neprecizat) între 15 iulie 1934-10 iunie 1936.
- Secretar judeţean între 10 iunie 1936-1 iulie 1937.
- În închisoare între 1 iulie 1937-1 septembrie 1937.
- Membru în comitetul de partid (neprecizat) între 1 septembrie 1937-7 iunie 1941.
- În închisoare între 7 iunie 1941-12 septembrie 1944.
- În spital între 12 septembrie-16 decembrie 1944.
- Şeful siguranţei (?) Tg.-Mureş între 16 decembrie 1944-22 iunie 1945.
- Responsabil organizatoric judeţean între 22 iunie 1945-1 iunie 1946.
- Supraveghetor al ştrandului între 1 iunie-15 septembrie 1946.
- În spital între 15 septembrie-15 octombrie 1946.
- Şeful gărzii de pază la judeţul Mureş între 15 octombrie 1946-15 ianuarie 1947.

30 A.N.D.J.M., Fond Comitetul Judeţean de Partid Mureş, Dosar nr. 230, fila 98.

- Instructor judeţean între 15 ianuarie-11 mai 1947.
- Responsabil de resortul cadre la Sectorul „Simó Géza” între 11 mai 1947 şi data elaborării caracterizării sale, 4 februarie 1948³¹.

Este exemplul clasic a ceea ce era numit un ilegalist.

În continuarea aceleiaşi idei, sunt utile de cunoscut caracterizările făcute de conducerea Sectorului „Simó Géza” celor care erau promovaţi în biroul celulei de la întreprinderea „Toth Iosif”, una din întreprinderile care, după naţionalizare, vor compune întreprinderea „Simó Géza”, alături de „Székely şi Réti”, „Panel-Furnir”, „Elek Ioan” şi „Keresztessy Ioan”:

Szolga Ferenc, secretar. Muncitor, fără avere. Tovarăs conştient şi convins, care face faţă întotdeauna angajamentelor luate. Devotat şi însufleţit. Concentrează bine forţele celulei. Cu perspective de dezvoltare. Om de încredere.

Mihálcz András, responsabil organizatoric. Muncitor, fără avere. Bun tovarăs, care îndeplineşte însărcinările primite. Cinstit şi devotat. Dornic de învăţătură şi cu perspective de dezvoltare.

Engi Lajos, responsabil cu resortul cadre. Muncitor, fără avere. Bun tovarăs. Sârguitor şi dornic de învăţătură. Cinstit şi devotat. Îşi îndeplineşte toate sarcinile. Om de încredere.

Marschall István, responsabil cu educaţia politică. Muncitor, fără avere. Tovarăs conştient şi convins. Îşi îndeplineşte funcţiile primite. Sârguitor, devotat şi cu perspective de dezvoltare. De încredere.

Jenei Ferenc, responsabil la resortul muncitorilor agricoli. Muncitor, fără avere. Disciplinat, devotat şi conştient. Cu perspectivă de dezvoltare. Dornic de învăţătură. Om de încredere.

Kovács József, responsabil de tineret. Muncitor, fără avere. Sârguitor, devotat şi conştient. Îşi îndeplineşte toate instrucţiunile primite şi pe acelea pe care de bunăvoie le lua. Cu perspective mari de dezvoltare. Om de încredere.

Kenyeres Ernő, responsabil cu resortul sindical. Muncitor, fără avere. Muncitor, sârguitor, care îndeplineşte toate însărcinările primite şi pe care şi le-a luat de

³¹ A.N.D.J.M., Fond Comitetul Judeţean de Partid Mureş, Dosar nr. 232, fila 3.

bunăvoie. Cu perspective de dezvoltare. Om de încredere, care a activat și activează și în prezent (la data elaborării caracterizării, n.a.) pe linie sindicală³².

Stilul, în toată splendoarea limbajului de lemn, era utilizat în caracterizarea de asemenea persoane din toate întreprinderile și instituțiile României populare.

În perspectiva unificării P.C.R. cu P.S.D. din luna februarie 1948, în luna ianuarie 1948 a avut loc faza de tranziție, a Partidului Unic Muncitoresc (P.U.M.), având loc și alegeri la conducerea vechilor celule P.C.R³³.

La Adunarea Generală extraordinară din 8 martie 1947, la propunerea lui Réti Tibor, Adunarea Generală a aprobat majorarea creditului în cont curent de 250.000.000 de lei de la Casa Națională de Economii și Cecuri Poștale, la 1.100.000.000 de lei, împrumut garantat cu ipotecă asupra imobilului fabricii din Tg.-Mureş, Piața Victoriei (Albina) nr. 23 și cu gajarea mașinilor, instalațiilor, motoarelor, materiilor prime, semifabricatelor și fabricatelor. A fost delegat Elly Rosenbaum din București, cu procură specială, pentru a semna toate actele necesare și a încasa creditului³⁴.

Adunarea Generală decidea de asemenea, la propunerea lui Réti Tibor, majorarea capitalului social de la 150.000.000 de lei la 1.000.000.000. de lei, din care fiecare acționar urma să achite câte 85.000 de lei pentru fiecare acțiune, restul provenind din reevaluarea instalațiilor firmei. Majorarea a fost aprobată de Ministerul Economiei Naționale la 12 iunie 1947.

Valoarea instalațiilor firmei a fost mărită de la 138.689.903 lei la 563.689.903 lei, sumă considerată de Réti Tibor mult inferioară valorii reale a instalațiilor³⁵.

La 26 aprilie 1947, în cadrul Adunării Generale ordinare, în raportul său, Réti Tibor a apreciat că anul 1946 a decurs cu lupte pentru mărirea producției și aprovizionării muncitorilor (prin economat). Pentru procurarea materiilor prime și alimentelor necesare, s-a contractat un împrumut de 250.000.000 de lei de la Casa Națională de Cecuri Poștale.

Într-o formulare ușor romanțată, Réti Tibor a apreciat de asemenea că prin colaborarea armonioasă dintre conducători, funcționari și muncitori s-a reușit obținerea

32 A.N.D.J.M., Fond Comitetul Județean de Partid Mureş, Dosar nr. 237, fila 54.

33 A.N.D.J.M., Fond Comitetul Județean de Partid Mureş, Dosar nr. 236, filele 287, 292.

34 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 30, fila 84.

35 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 30, fila 79.

unui profit minim, în timpuri critice, cu speranţa că prin eforturi similare se va trece peste acele timpuri extrem de grele.

Profitul firmei, de 41.991.050 de lei a fost distribuit Consiliului de Administraţie - 9.000.000 de lei tantieme, în fondul de rezervă 27.470.673 de lei şi 5.520.377 de lei report pe 1947.

Cenzorii au fost remuneraţi cu câte 1.000.000 de lei fiecare³⁶.

Adunarea Generală, convocată în şedinţă extraordinară la 9 mai 1947, a decis contractarea unui nou împrumut, de 50.000.000 de lei, pentru economat, de la Casa de Finanţare şi Amortizare din Bucureşti, prin Banca Românească din Bucureşti, fiind delegat tot Elly Rosenbaum să garanteze cu gaj constând în mobile şi articole de economat şi să semneze toate actele necesare pentru împrumut, fără a fi necesară aprobare ulterioară³⁷.

Câteva zile mai târziu, Adunarea Generală din 19 mai 1947, la propunerea Irmei Székely, aproba contractarea unui împrumut pentru „Panel-Furnir” din Bucureşti, str. Amzei nr. 15/bis, cu stabilimentul fabricii în Tg.-Mureş, în quantum de până la 1.500.000.000 de lei de la Societatea Naţională de Credit Industrial din Bucureşti. Întrucât Panel-Furnir era „fraternă” cu „Székely şi Réti” iar „Székely şi Réti” avea interes ca Panel-Furnir să obţină creditul, trebuia să garanteze suma de 1.500.000.000 de lei. Elly Rosenbaum este delegat al firmei să poată semna toate actele necesare, având procura specială necesară³⁸.

La mărirea de capital de la 150.000.000 de lei la 1.000.000.000 de lei (85.000 de lei pe acţiune), operată cu aprobarea cu nr. 3.200 din 19 mai 1947 a Ministerului Economiei Naţionale, în cuprinsul cererii nr. 1969/26 aprilie 1947 firma se consideră o întreprindere industrială mare. La aceeaşi dată se produce şi o completare în obiectul de activitate constând în „import de mărfuri la fabrica de mobilă”.

Jurnalul Tribunalului Mureş nr. 3.723 din 16 iunie 1947 aviza favorabil majorarea de capital din 26 mai 1947, obligând firma la vărsarea capitalului în termen de 30 de zile, înştiinţând totodată Administraţia Financiară pentru impozitare.

La aceeaşi dată, 19 mai 1947, la propunerea lui Réti Tibor, Adunarea Generală aproba contractarea unui credit de 2.000.000.000 de lei pentru economatul firmei,

36 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 75.

37 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 73.

38 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 72.

de la Casa de Finanţare şi Amortizare din Bucureşti, prin Banca Românească din Bucureşti. A fost delegat Elly Rosenbaum, funcţionar al firmei, să depună garanţie mobilele şi articolele de economat³⁹.

La data de 27 mai 1947, în cadrul Adunării Generale extraordinare, Réti Tibor, în calitate de administrator delegat, a propus acţionarilor contractarea unui împrumut de 10.000.000.000 de lei la Casa de Economii şi Cecuri Poştale, garantat cu ipotecă asupra fabricii din Piaţa Victoriei (Albina) nr. 23 şi tot inventarul ei. Pentru efectuarea formalităţilor a fost deplin împuternicit acelaşi Elly Rosenbaum, funcţionar al firmei, domiciliat în Bucureşti.

Cu toate dificultăţile, conducerea „Székely şi Réti” căuta soluţii pentru a rezista în competiţie, pe de o parte prin menţinerea relaţiilor cu piaţa externă, iar pe de altă parte prin investiţii şi mărirea capacităţii de producţie.

Firma a fost înregistrată în Registrul importatorilor, pentru fabrica de mobile, cu nr. 4.577 din 23 iunie 1947, în urma solicitării de la 7 octombrie 1946, solicitare aprobată de Ministerul Economiei Naţionale prin adresa nr. 03.200 din 19 mai 1947.

Înscrierea în Registrul importatorilor trebuia urmată de solicitarea autorizaţiei de import, vizarea autorizaţiei de import şi vânzarea mărfurilor importate în termen de 30 de zile de la comunicarea aprobării Ministerului Economiei. În caz contrar, urma radierea din Registrul importatorilor⁴⁰.

La 9 iulie 1947 „Székely şi Réti” solicita autorizaţia de la Consiliul de Igienă şi de Ocrotire al judeţului Mureş, Comisia de Autorizări, pentru funcţionarea unui local de atelier de finisaje şi depozit de mobilă, autorizaţie pe care o obţine la 13 iulie.

Adunarea Generală din 1 octombrie 1947 s-a desfăşurat cu participarea acţionarilor Székely Irma, cu 2.000 de acţiuni, Székely Bálint prin Székely Irma cu 250 de acţiuni, Székely Zsuzsanna prin Székely Irma cu 250 de acţiuni, Réti Ernő cu 1.480 de acţiuni, Réti Ágnes cu 600 de acţiuni, Dr. Réti György cu 300 de acţiuni, Réti Tibor cu 100 de acţiuni, Hornyák Béla cu 10 acţiuni, Köllö Olga cu 10 acţiuni.

În cadrul acestei şedinţe a început, probabil ca asigurare în perspectiva evenimentelor care se preconiza a se desfăşura în viitorul apropiat, stabilirea de pensii pentru persoanele importante din firmă. La propunerea lui Hornyák Béla, Réti Ernő

39 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 71.

40 A.N.D.J.M., Fond C.C.I., Dosar nr. 282 „Székely şi Réti”, filele 124-125.

urma să primească o pensie viageră de 50% din cel mai mare salariu, Székely Irma (în urma soţului Székely József, decedat în 1945) o pensie viageră de urmaş de 50% din salariul cel mai mare, pentru cazul în care nu ar mai fi putut munci, lui Héricsz András senior o pensie de 50% din salariul de bază al unui conducător de grupă.

A fost hotărât şi salariul lui Réti Tibor, în calitate de administrator delegat al firmei, de 16.000 de lei, impozitul urmând a fi achitat de firmă⁴¹.

În cadrul Adunării a fost hotărât salariul lui Réti Tibor, în calitate de administrator delegat al firmei, de 16.000 de lei, impozitul urmând a fi achitat de firmă⁴².

Consiliul de Administraţie, format din Hornyák Béla, Székely Irma şi Réti Tibor a decis ca Székely Irma să fie însărcinată cu conducerea parţială a operaţiunilor comerciale şi administrative, cu obligaţia de a conlucra efectiv şi permanent în întreprindere, beneficiind de o retribuţie lunară de 25.000 de lei, la care se adăuga sporul de vechime.

În şedinţa Consiliului de Administraţie care a avut loc la 30 decembrie 1947, s-a decis ca Réti Ernő şi Székely Irma să primească pensii la nivelul celui mai mare salariu avut al fiecăruia dintre cei doi. Pentru Réti Tibor, drepturile la pensie au fost fixate după cum urmează: pentru primii 10 ani de activitate în cuantum de 40% iar pentru fiecare an următor câte 3%, în baza salariului cel mai mare stabilit prin lege pentru un director de întreprindere industrială corespunzătoare, indiferent dacă a beneficiat şi de salarii mai mari⁴³.

La data de 29 februarie 1948, Consiliul de Administraţie compus din Réti Tibor, Hornyák Béla şi Székely Irma ia act de demisia Dr. Réti György din toate funcţiile şi însărcinările din firmă, respectiv director tehnic şi administrator delegat. Demisia a însemnat în fapt promovare, întrucât în februarie 1949 îl regăsim în postura de inspector la Societatea Comercială de Stat „Exportlemn” din Bucureşti, ca şi un alt personaj cunoscut, Elly Rosenbaum.

Consiliul decide înfiinţarea unei expoziţii de mostre, fără drept de vânzare, la Bucureşti. Constată că firma nu este asigurată, din motive financiare, fiind decisă asigurarea mărfurilor gajate pentru credite la bănci şi întărirea măsurilor de prevenire

41 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 60.

42 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 60.

43 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 52.

a incendiilor, mai ales paza de noapte⁴⁴.

Starea precară a dotării tehnice - poate o figură de stil, întrucât concurenţa din oraş o considera un etalon de dotare şi organizare -, şi specificul producţiei făcea fabrica de mobilă vulnerabilă la accidente cu consecinţe incalculabile. Cu tot patrimoniul ipotecat şi cu asigurări contra incendiilor insuficiente, perspectiva unui incendiu trebuia evitată cu orice preţ.

Pe linia măsurilor de securitate, având în vedere potenţialul mare de risc, o adresă cu expeditor neprecizat, probabil tot Réti Tibor, solicita, la 30 iulie 1947, lui Héricz şi Coman, ca o măsură suplimentară contra incendiilor, ca ocazional pe timpul nopţii, dacă se întorc acasă mai târziu, să fie amabili să verifice activitatea de noapte a fabricii. Pentru aceasta, se poate face o cheie de la poartă, care să stea la cassă şi cu care, cu orice ocazie când efectuează verificarea, să poată intra chiar fără a folosi soneria⁴⁵.

Prevenirea incendiilor era o preocupare majoră a Direcţiunii, perfect justificată prin profilul producţiei.

În baza Regulamentului de pază contra incendiilor, din 3 iulie 1947, Héricz Endre primeşte dispoziţia ca, în locul lui Pácza József, să facă în fiecare zi circuitul pe teritoriul fabricii, la închiderea atelierelor. Jurnalul pazei contra incendiilor va fi făcut tot de Héricz Endre, unde acesta va scrie tot ce a observat. În acelaşi jurnal, trebuia să fie menţionate şi exerciţiile pompierilor, pe date, când s-au făcut şi cine a luat parte la acestea. Îndrumările privind paza contra incendiilor trebuia să fie afişate, în afară de cabina portarului şi de birouri, în câte un exemplar pe peretele fiecărui atelier⁴⁶.

Autorităţile au înăsprit restricţiile privind activitatea economică, în conformitate cu noi reglementări urmărind dirijarea şi controlul centralizate ale acesteia. Încălcarea acestor reglementări era sancţionată exemplar.

Schimbările produse pe plan intern, prin reglementările restrictive şi centralizatoare, care au creat serioase disfuncţionalităţi în economie, la care se adaugă cele datorate restructurării relaţiilor economice externe, au dus la grave probleme pentru „Székely şi Réti”.

Extrem de sugestivă a fost informarea transmisă de conducătorul întreprinderii,

44 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 30, fila 45.

45 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 23, fila 84.

46 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 23, fila 112.

Héricz Endre, Direcţiunii, la 13 martie 1948, prin care schiţa un tablou al cauzelor lipsurilor materiale din întreprindere:

- Comenzile şi vânzările de mobilă gata au încetat.
- Vânzarea şi aranjarea mobilelor existente şi în pregătire era cu totul imposibilă.
- Încasările întreprinderii au scăzut într-atât încât acoperirea salariilor a ajuns cu totul critică.
- La cele de mai sus (în consecinţa lor) nivelul producţiei a scăzut la 35-40%, ceea ce a slăbit câştigurile din muncă simţitor.

Héricz Endre vedea rezolvarea prin comenzi de stat, prin credite, precum şi prin export, înţelegând că, în acel moment, acestea lipseau sau era ne semnificative⁴⁷.

În pofida acestor evoluţii, conducerea firmei era preocupată, la începutul anului 1948, după cum rezultă din actele Adunării Generale din 29 februarie 1948, de continuarea şi extinderea afacerilor, fiind avansată, din nou, ideea de înfiinţare a unei expoziţii, fără drept de vânzare dar cu un important rol de reclamă, la Bucureşti.

Noile autorităţi şi-au stabilit reperele. Unul dintre acestea, care va reveni obsesiv timp de decenii, a fost producţia anului 1938, considerat anul de vârf al regimului democratic, rebotezat „burghezo-moşieresc” de către comunişti. Orice comparaţie privind performanţele economice din timpul regimului totalitar se raporta la acest an şi era utilizat de propagandă pentru a demonstra superioritatea regimului instaurat la 30 decembrie 1947.

Performanţele economice aşteptate urma să fie realizate, în aceeaşi perioadă, 15 ianuarie-15 aprilie 1948, de personalul firmei compus din:

- Personal productiv: 37 de bărbaţi, 4 femei, 9 ajutoare bărbaţi, 1 ajutor femeie. Timpul total de lucru efectuat de aceştia era de 10.200 de ore/lună/schimb, respectiv 30.600 de ore pe trei schimburi.
- Personal de întreţinere: 3 bărbaţi, 1 femeie, 7 ajutoare bărbaţi, 3 ajutoare femei.
- Personal tehnic: 3.

⁴⁷ A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 23, fila 117.

➤ Personal administrativ: 7⁴⁸.

La 1 aprilie 1948 a avut loc Adunarea Generală extraordinară s-a stabilit noua valoare a acţiunilor, de 1.200 de lei, după a doua stabilizare, în urma căreia capitalul de 1.000.000.000 de lei s-a transformat în 5.999.622 de lei, sumă rotunjită ulterior la 6.000.000 de lei.

Adunarea Generală a adus modificări statutelor, prin care Adunarea Generală urma să se țină cu cvorumul cerut de Codul Comercial, cu acţionari reprezentând 3/4 din acţiuni - la primul termen al Adunării -, hotărârile valabile urmând a fi luate de 2/3 din numărul acţiunilor reprezentate iar la următorul termen cu 51% acţiuni reprezentate. În cazul lichidării firmei urma să fie necesar votul a 60% din (deţinătorii de) acţiuni.

Consiliul de Administraţie urma să fie compus din 3-5 membri, în caz de descompletare, putea fi completat prin cooptare, conform Codului Comercial.

În Consiliul de Administraţie s-au produs schimbări semnificative, care prefătau schimbările ulterioare, pe lângă Székely Irma și Réti Tibor, aleși deja pe 3 ani, prin alegerea, cu salarii la nivel maximal pentru funcțiile respective la alte firme, a lui Szerényi István, Grünwald Miksa, Veress Károly, Grünwald Miksa fiind administrator delegat, Réti Tibor director general iar Székely Irma director administrativ.

Cenzori au fost aleși Nemere Albert, Schmiedigen Magdolna și Gocsman József⁴⁹.

În cadrul Adunării Generale ordinare din 5 aprilie 1948, Consiliul de Administraţie afirmă că piaţa internă a fost de mică importanţă iar livrările la export încă nu au început după stabilizare (15 august 1947), persoanele particulare nu au avut posibilitatea de a cumpăra mobilă. Prin urmare, de la data stabilizării, s-a putut asigura cu greutate mersul normal al firmei. De aici și pierderea de 637.844,93 de lei.

În legătură cu hotărârea Adunării Generale din 31 decembrie 1947 pentru stabilirea pensiei lui Réti Ernő, la propunerea lui Hornyák Béla hotărârea a fost completată în sensul că, în cazul decesului lui Réti Ernő, pensia să fie acordată văduvei sale, până la o eventuală recăsătorire⁵⁰.

48 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 23, fila 121.

49 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 30, fila 44.

50 A.N.D.J.M., Fond „Székely și Réti”, Dosar nr. 30, fila 40.

Conform Legii nr. 119 din 1948, cunoscută ca lege a naționalizării, cele mai importante întreprinderi industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transport au fost trecute în proprietatea statului, printre ele și „Székely și Réti” Fabrica de Mobilă Ardeleana S.A.

După preluarea firmei, director a fost numit Héricsz Endre.

Era originar din Tg.-Mureş, fără trecut politic, membru în P.M.R. din 1945, fiul unui tâmplar și al unei casnice, angajat în fabrică din 1926, unde a fost conducător tehnic, fără avere. Avea la data naționalizării un salariu de 9.000 de lei. Autoritățile considerau că nu are legături cu dușmanii noului regim, fiind un element priceput și cinstit, iubit de muncitori.

Procedura de naționalizare a constat, mai întâi, în aplicarea de sigilii de către Serviciul Județean de Control Economic Mureş pe casa de bani și pe depozitele de mobilă din incinta întreprinderii. Héricsz Endre, intrat în în: reprindere în data de 11 iunie 1948 la ora 13, a verificat sigiliile și a organizat paza, formată dintr-un grup de 7 muncitori de încredere.

În timpul adunării de la ora 14, noul director a anunțat naționalizarea și pe fondul „însuflețirii și bucuriei” angajaților fabricii, au fost expediate trei telegrame „organelor reprezentative”, redactate, de fapt, înainte de desfășurarea adunării de la ora 14.

Operațiunea de inventariere, pentru care au fost pregătite trei persoane, a început la ora 18 prin deschiderea casei și inventarierea actelor administrative. Fostul administrator-delegat, Réti Tibor, a plecat înainte de terminarea operațiunilor. A doua zi au fost inventariate bunurile întreprinderii, în prezența fostei conduceri și a noului director. În aceeași zi, noul director a trimis două persoane „de încredere” la București pentru a controla și prelua bunurile aflate în magazinul de reprezentanță al întreprinderii din capitală. Operațiunea a luat sfârșit în data de 21 iunie, după această dată urmând a fi luate în primire materiile prime și semifabricatele.

Procesul de producție s-a desfășurat „neperturbabil” în timpul procesului de naționalizare, fabrica având asigurate comenzi și bani la dispoziție. Capacitatea de producție era de „30 de camere (garnituri de mobilă de cameră) pe lună”.

Lipsurile fabricii raportate de noua conducere constau în materii prime și articole de consum: cherestea de lemn masiv, materiale de lustruit, clei, hârtie de

şlefuit, iar datoriile se ridicau la 2.000.000 de lei⁵¹.

Schimbarea regimului proprietăţii asupra întreprinderii se reflectă şi în denumirea acesteia, similar multor altora, prin adăugarea epitetului „Naţionalizată”.

Naţionalizarea a fost însoţită de o serie de aranjamente, în general prea puţin cunoscute, provenind din interpretarea statutului bunurilor aflate în incinta întreprinderilor naţionalizate şi de interesele autorităţilor privitoare la acestea.

Réti Tibor a solicitat, la 27 iulie 1948, Comisiei Judeţene de Naţionalizare Mureş ca proprietatea lui şi a Armei Székely, un autocamion „Grafstift”, aflat în garajul închiriat de „Székely şi Réti” de la firma „Autorapid”, să le fie retrocedat.

„Székely şi Réti” a subînchiriat garajul - proprietate a lui Gheorghe Drăguşanu (? , neclar în document), în care era ținut autocamionul, situat în str. Gh. Doja (Principele Carol) nr. 69 -, firmei „Autorapid”, proprietatea lui Vilmos Péter, pe perioada 1 martie 1947-29 februarie 1948, cu o chirie de 1.200.000 de lei anual.

Autocamionul a fost vândut celor doi de Secţiunea Auto a Comisiei Aliate de Control din România la 12 iulie 1947 pentru suma de 28.000.000 de lei, pe baza Directivei nr. 1/1946 a Direcţiei Generale a Automobilelor din Armata Roşie.

Motivaţia solicitării a constat în faptul că autocamionul a fost închiriat de „Autorapid” până la 15 februarie 1948, fiind scos definitiv din circulaţie la 20 aprilie 1948, că nu ar fi fost utilizat niciodată de „Székely şi Réti” - subînţelegându-se implicit că nu în calitate de proprietate a firmei, transporturi pentru firmă efectuând la comandă -, neavând deci nimic în comun cu firma.

Închirierea autocamionului a fost făcută pentru suma de 500.000 de lei lunar şi a fost reziliată la 19 februarie 1948, datorită faptului că Direcţia Drumurilor nu mai dădea autorizaţie firmelor particulare de a transporta mărfuri.

Directorul de naţionalizare al „Székely şi Réti”, Héricsz Endre, a confirmat cele declarate de foştii proprietari, solicitând însă menţinerea autocamionului de care întreprinderea avea nevoie în continuare, în interesul producţiei⁵².

Réti Tibor a reprimis trei picturi de Maynial, cedate cu titlu de împrumut firmei.

Székely Irma a solicitat şi a obţinut retrocedarea a 4 ferestre uzate şi unei uşi. Fiica ei, Székely Zsuzsanna a obţinut retrocedarea unei regale pentru cărţi, a unui

⁵¹ Bartos, op. cit., pp. 75-76.

⁵² A.N.D.J.M., Fond Comitetul Judeţean P.C.R. Mureş-Comisia de Naţionalizare, Dosar nr. 68, filele 44-50, 67-71.

dulap, a unei măsuţe, a unui panou şi a unei lăzi pentru divan, motivând prin faptul că au fost cumpărate şi achitate de la „Székely şi Réti” înainte de naţionalizare şi erau singura ei zestre.

Réti Ernő a reprimut un chemisette negru sculptat şi un perete (paravan) de vestibul din tablă bronzată.

Réti Ágnes a reprimut un set de mobilă de sufragerie⁵³.

Dr. Réti György nu a avut aceeaşi şansă, retrocedarea autoturismului „Hansa-Bowgard” solicitată de el nefiind acceptată, cu toate că a demonstrat că maşina era proprietatea lui şi nu a firmei, dată spre folosire fratelui său Réti Tibor pe perioada lipsei sale din oraş.

Argumenta şi prin faptul că de la 1 ianuarie 1948 nu a mai avut nicio funcţie în firmă, nefiind pe statul de salariu, la data naţionalizării nemaifiind nici acţionar, toate acţiunile sale fiind cedate Uniunii Populare Maghiare la 11 aprilie 1948⁵⁴. În schimb, a reprimut un harmorium.

Camera de Comerţ şi Industrie anunţă Judecătorul delegat cu controlul Registrului Comerţului că, prin aplicarea Legii naţionalizării şi a Ordinului Ministrului Comerţului şi Alimentaţiei, Direcţia Comerţului Privat cu nr. 509.605 E din 30 septembrie 1948, „Székely şi Réti” Fabrica de Mobile Ardeleana S.A. îşi încetează activitatea la data de 11 iunie 1948, având loc şi transmiterea fondului de comerţ de la fostul proprietar către stat. Camera de Comerţ înaintează cererea de radiere a firmei din Registrul Comerţului, la 21 iunie 1948⁵⁵.

Prin încheierea Judecătorului delegat cu nr. 459 din 21 ianuarie 1949, în urma cererii de mai sus a şefului Registrului Comerţului, aplicându-se prevederile art. 14 al Legii Registrului Comerţului - cazul în care nu se face cererea de radiere în termen de 1 lună de la încetarea activităţii -, ale Ordinului circular al Ministerului Comerţului şi Alimentaţiei, Direcţia Comerţului Privat, cu nr. 509.605, precum şi dispoziţiile Legii nr. 250 din 15 iulie 1947, firma „Székely şi Réti” Fabrica de Mobile Ardeleana S.A. a fost radiată din oficiu din Registrul Comerţului.

Din evoluţia firmei în perioada 1944-1948, în urma analizării documentelor, în contextul epocii, se pot formula câteva observaţii:

53 A.N.D.J.M., Fond Comitetul Judeţean P.C.R. Mureş-Comisia de Naţionalizare, Dosar nr. 68, filele 67-70.

54 A.N.D.J.M., Fond Comitetul Judeţean P.C.R. Mureş-Comisia de Naţionalizare, Dosar nr. 68, filele 56-63.

55 A.N.D.J.M., Fond „Székely şi Réti”, Dosar nr. 23, fila 100.

1. „Székely și Réti” s-a reintegrat repede și cu dezinvoltură după 23 august 1944 în mediul economic românesc.
2. Au fost îndepărtați, într-o primă fază, membrii conducerii din perioada administrației horthyste, retrași odată cu armatele germano-maghiare. Unii dintre ei, Jeddy Sándor, Gocsman József, au revenit în conducerea firmei iar contabilă Köllő Olga a ajuns să fie acuzată, în timpul „vânătorii de vrăjitoare” de la finalul anilor ,40 și începutul anilor ,50, ca fiind adevăratul conducător al întreprinderii și omul foștilor patroni.
3. Au revenit din deportare evreii supraviețuitori și s-au reintegrat în activitatea economică, inclusiv în conducerea firmei „Székely și Réti”. Marea majoritate a firmelor înființate în Tg.-Mureş de la începutul anului 1945 au aparținut unor evrei.
4. Firma „Székely și Réti” a fost repusă relativ repede în funcțiune, prin eforturile conducerii și ale lucrătorilor, inclusiv reînființarea fabricii de panel și furnir.
5. Conducerea „Székely și Réti” s-a adaptat repede în noul mediu politico-economic, orientându-se spre noii clienți, Comisia Aliată de Control, Legația sovietică, întreprinderi și instituții ale statului. Spre sfârșitul intervalului, unul dintre proprietarii și conducătorii firmei, Dr. Réti György, demisionar din toate funcțiile îndeplinite în firmă, a ajuns inspector într-o importantă întreprindere de stat, „Exportlemn”.
6. S-au manifestat, treptat, semnalmente noului regim - imixtiunile comuniștilor, sindicatelor și Comitetelor de fabrică în activitatea firmei, întrecerile în muncă între întreprinderi, munca de calitate mediocră, limbajul de lemn.
7. Naționalizarea a întrerupt brutal o evoluție pozitivă a unei afaceri și a unor destine organice legate de aceasta. A întrerupt un destin sănătos, înlocuit cu un parcurs profund viciat, cu consecințe negative multiple și complexe.

Cuvinte cheie - celule de partid, comitet de fabrică, credite, inflație, întrecere socialistă, limbaj de lemn, naționalizare.

Abrevieri

A.N.D.J.M. - Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Mureş.

Bartos - Bartos Zoltán, „Naţionalizarea în judeţul Mureş”, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2009.

C.A.S.B.I. - Comisia de Administrare şi Supraveghere a Bunurilor Inamice.

C.C.I. - Camera de Comerţ şi Industrie.

The economy of Tg-Mures during 1944-1948. Furniture factory „Székely & Réti” (Abstract)

The present study covers, in a very objective yet limited manner, the evolution of the „Székely şi Réti” firm in the troubled period of the years 1944-1948, when the Stalinist system was implemented in Romania.

The manner in which this aspect of economic history is treated, focusing on that particular firm, is based on a comprehensive research, which is not common practice in the contemporary Romanian historiography and it is almost entirely missing in local historiography. It has advantage of conducting research with a maximum of objectivity and nuances, dependent only on the correctness of the documents existing in the Archives. It deals with the historic unfolding of events, at a general level, which is usually levelling and abstract and the most concrete reality. On account of this, the present study is different from all others.

The unfolding of the events is particularised in the case of the firm: the composition of the board of shareholders and that of the management and their evolution, the consequences of the war, the conditions of production and marketing, the evolution of the capital (the amount and origin of financial resources), the current relationship with the authorities and the institutions of the state, with the Allied Commission of Control and the Soviet Legation, the emergence of the political factor and its turning into an economic one by means of party cells and trade union organisation, and, in the end, the process of nationalisation.

The perspective on the events is that of the management of the firm, related to the official documents issued by the authorities and local and central institutions, as it results from primary sources to be found in the National Archives, the Mureş County branch.